

Олександр Демарьов

ЛІС РУК

*Картини з життя
звичайної альтернативної школи*

Київ

УДК 37.018.58

ДЗО

Демарьов О.

ДЗО Ліс рук. Картини з життя звичайної альтернативної школи. Київ : Видавництво Ліра-К, 2023. 284 с.

ISBN 978-617-520-605-8

Будь-яка школа — це ліс рук. І всюди ці руки тягнуться до роботи: побудувати, змінити, створити, перевернути — хай навіть увесь світ. Проте зазвичай їх привчають тягнутись угору, щоб заслужити оцінку. Недаремно всі сміються, почувши про «ліс рук». У цій книжці — про інший досвід. Автор розповідає, чим живе одна нестандартна школа, і показує, в чому полягає її альтернативність. Це — узагальнення роботи великої команди батьків, учителів і дітей.

Адресується всім, хто хоче виховувати розумно.

УДК 37.018.58

ISBN 978-617-520-605-8

© Демарьов О., 2023

© Видавництво Ліра-К, 2023

Розділ перший, вступний

Робочий день скінчився, але покидати прохолодне приміщення я не поспішав. Та ще й директорка попросила затриматися.

— Зараз прийдуть батьки Тимофія, з ними треба поговорити, — пояснила Лариса.

— Якого Тимофія? Того, що погано читає?

— Ні, Тимофія з другого класу. Я й сама можу, але тобі треба вчитись. Практикуйся.

Я вмів говорити з батьками, бо мав п'ятирічний досвід роботи з дітьми. Та раніше спілкувався тільки від свого імені як учитель свого предмета. А від імені школи — ні.

Я знав того Тимофія. Він не схожий на хлопчика, чиїх батьків треба викликати до школи у червні.

— А що з ним?

— З ним нічого. З батьками. Ірина тобі пояснить.

Одна співвласниця вийшла з кабінету, на директорське крісло сіла інша.

— Ну, Сашо, тут діло таке, — почала вона поважним тоном. — Ти ж знаєш, що Тіма із сім'ї Свідків Єгови, так?

Я кивнув.

— Тепер вони не впевнені, чи залишаться в школі на наступний рік. Їм щось не підходить. Що саме — ми поки не знаємо. Я телефонувала до Олі вчора, але вона не захотіла говорити по телефону.

Ірина замовкла. Я ж не знав, чим можу допомогти, тому мовчав і чекав.

— Сашко, як думаєш, можна їх відпустити?

— Не знаю... Ні?

Ірина підсунулась до мене.

— Не можна, не можна, Сашо, їх відпускати! Я ж кажу, що це сім'я Свідків, розумієш?

— Розумію, — але нічого не розумів.

— Якщо Тимофій піде, то за ним і Валя, і Оленка, і Ліза підуть. Вони всі разом сюди прийшли — і разом залишать нас. І тоді другий клас розпадеться. Ми не наберемо стільки дітей до осені. Нам треба їх зберегти.

Ірина мені все пояснила. Школа мусить дорожити клієнтами.

— Сашо, — Лариса повернулася в кабінет, — ти ж методист. Ти бачиш, якою школа буде восени. Треба, щоб ти зараз пояснив це батькам Тіми. Упораєшся?

— Не просто пояснив, а запалив нашими ідеями, — додала Ірина.

— Так, так, — погодилася Лариса, — треба переконати їх.

Прийшли Оля і Максим, батьки Тимофія. Вони сіли з одного боку столу, ми з Ларисою — з протилежного. Ірина поставила блюдця з печивом і чекала, поки завариться чай.

Після вступної частини Лариса перевела стрілки на мене.

— А зараз Саша розкаже вам, чому ми вирішили змінювати формат школи і чим займатимуться діти восени.

Я ще не встиг звикнути до нової ролі, а вже довелося говорити про головне.

— Це не наша примха — тримати учнів у школі аж до п'ятої вечора. Нам, школі тобто, легше було б здихатися дітей якомога раніше, — я почав із жарту, — та це не відповідає нашим прагненням. Ми хочемо, аби школа була не місцем підготовки дітей до дорослого життя, а стала самим життям. І щоб це життя було повноцінним і різнобічним. Ми за широкий, а не вузький підхід. Діти в нашій школі вчитимуться всьому, що вміє людство, ми будемо дертися на вершину піраміди людської культури, а для цього треба багато часу. Ми відмовляємося від поділу уроків на основні та другорядні, для нас усі уроки — важливі й обов'язкові...

— Обов'язкові — це як? — уточнила Оля.

— Обов'язкові — означає необхідні дітям для повноцінного розвитку, для формування широкої картини світу, розвитку здібностей, для того, аби дитина виросла гармонійно розвиненою особистістю. Це не ми придумали, це ми підгледіли у стародавніх греків, які керувалися принципом золотого перетину.

Потім я вдався до прикладів.

— Багато хто, — вів я думку, — вважає, що математика важливіша, ніж малювання. Але це не так. Доки в дитини не будуть складатися образи, доти вона не розумітиме, що таке число і навіщо рахувати. Я знаю дітей, яким важко даються точні науки. Їхні батьки питають мене: «Що робити?» Я кажу, що можна піти двома шляхами: примушувати завчати незрозумілі формули або відволіктися від цих наук на користь творчих занять. Ліплення, наприклад. Нездаремно кажуть, що розум у дитини на кінчиках пальців. Не навчившись працювати з реальним предметом, дитина не зможе працювати з образом цього предмету. Це ж очевидно! Та й образу ніякого не буде. А коли предмет не про-

стий — як шматок пластиліну чи іграшка, — а складний, як те ж число? Що тоді — як дитина навчиться рахувати?

Батьки пили чай і слухали, а я заведено роз'яснював.

— У нас склалося хибне уявлення про те, що кожна окрема наука — насправді окрема. Ні, це не так. Всі науки про одне й те ж: про природу, життя, людину в світі. Кожна наука по-своєму підходить до розгляду цих питань. Наука — це двері. Таких дверей багато, але всі вони ведуть до одного й того самого світу, просто різними коридорами. Наше завдання — поставити учня в такі умови, в яких він зможе побувати в усіх коридорах, зможе не тільки постукувати, а й впевнено відчинити всі двері, аби побачити, що не самі двері й коридори важливі, а те, куди вони ведуть.

— Ба більше, — завершував я, — школа мусить навчити дитину ходити, стукати, відкривати. Тобто навчити вчитися. А це немисливо без широкого підходу в навчанні.

Я переможно дивився на батьків, знаючи, що під моїми словами підписалися б великі педагоги, яких знала історія. Просто тому, що це їхні ідеї.

Оля перша заговорила.

— От у вас написано в розкладі, що в понеділок буде театр. Він теж обов'язковий?

— Так, — відповіла Лариса.

— У вівторок, я бачу, шахи будуть — теж обов'язковий предмет?

— Так, — підтвердила Ірина.

— Тимофій любить шахи, я не проти, щоб він ходив. Але театр?! Я не уявляю Тимофія на сцені.

Вона знизала плечами, а чоловік поклав руку на її долоню. Я витримав паузу.

— Тут не йдеться про професійний театр. Ми не говоримо про трупу, яка роз'їждає світом і дає вистави. Для

нас театр — це засіб виховання. По-перше, театр вирішує добру половину психологічних проблем, конфліктів, допомагає розкритися дітям, побороти невпевненість. По-друге, він нам потрібен як те, що об'єднуватиме в собі інші предмети. На уроках літератури діти прочитають історію, на уроках праці — створять костюми, а в театрі — зіграють, проживуть ту історію, яку прочитали. Тепер вона буде не книжковою істиною, писаним текстом для дітей, тепер це буде частинка їх самих. Діти за допомогою театру вбирають у себе ту культуру, яка для них поки культурою не є...

Оля перебила мене:

— Я не хочу, щоб Тимофій ходив на театр.

На такі аргументи я не мав що зауважити.

Лариса і Ірина переглянулися між собою і по черзі стали розпитувати Олю. А пояснить? А чому так? А що вам заважає? Невже так буде краще для Тіми?

Оля відповідала твердо.

— В ті дні, коли у вас будуть шахи, Тимофій залишатиметься. А коли театр, ліплення і музика — ні. Я точно не уявляю, як Тіма співає! Ми будемо забирати його раніше.

— Це неможливо, — заперечила Лариса. — Ви ж розумієте, що сам Тимофій втрачатиме багато, якщо пропускатиме ті чи інші уроки.

— Це мій син, — втрутився Максим, — я не хочу, щоб він ходив на театр чи співав у хорі. Він цього не любить.

Ірина вийшла попити води. Запанувала тиша. Через привідчинене вікно долітало до нас щебетання пташок.

— Розумієте, — спокійніше сказав Максим, — якщо я не хочу, щоб мій син відвідував певні уроки, то вільний забрати його.

— Не забирайте, — заперечила Ірина, сівши на своє місце. — Можна знайти компроміс.

— Почекайте, пані Ірино, — Лариса зупинила її і звернулася до батьків. — Позиція нашої школи вам зрозуміла. Якщо ви будете регулярно пропускати важливі уроки, — а в нас усі уроки важливі, — то це шкодитиме вашому сину. Ви це повинні розуміти.

— Ми розуміємо, — сказала Оля. — Але й ви зрозумійте. Ви хочете весь день, з ранку до самого вечора тримати нашого сина в школі. Ми батьки. Ми теж хочемо бути з ним. Ми згодні залишати його на те, що йому подобається, але шахи тільки двічі на тиждень. В інші дні ми будемо забирати його раніше.

— Чому ви вирішили, що ліплення, театр і малювання йому не подобаються? — запитала Лариса. — У вас є негативний досвід?

— Ну, не подобаються, — сказав батько, — значить, не подобаються! Що ж тут неясного? Я свого сина знаю, він таке не любить.

— Наші вчителі докладуть усіх зусиль, аби полюбив, — переконувала Ірина.

— Та не старайтеся так, не буде мій син туди ходити.

І знову пауза.

— Скажіть, — промовила Лариса, — може, є ще якась причина, яку ви замовчуєте?

Трохи пом'явшись, Оля сказала:

— Ми хочемо більше часу проводити з нашою дитиною.

Батько підтвердив.

Я зовсім не знав, як вести бесіду далі. У цій розмові почувався і зайвим, і слабким. Тому подумки радів, що директорка взяла на себе модерацію.

— Судіть самі, — взялася пояснювати вона. — Ми говоримо про якихось шість годин на тиждень. Ви принци-

пово не хочете йти на компроміс. Усього лише шість годин на тиждень. Це багато?

— Для нас багато, — відповіла Оля.

— Я з вами повністю згодна. Жодна школа, жоден учитель, жоден урок не замінять дитині дорогоцінного часу, проведеного з батьками. Це так. Але тепер подивімося, чи ви насправді зможете бути з Тимофієм? Ви ж будете водити його на додаткові заняття?

— На якісь будемо.

— А навіщо вам водити його десь на стороні, платити за це окремо гроші, якщо тут, у школі, вже все є. Без зайвих переїздів, без додаткових витрат, без нервів, без заторів. А ми ще й годуємо дітей тричі на день. Так чи інакше, вам доведеться, вам захочеться віддати Тимофія на ще якісь заняття. То чому не тут, де для цього є всі умови?

— Куди віддати? — нашішкувато запитав Максим. — Театр? Малювання?

— Ну, малювання — це важливо, — заперечила Оля.

— О, — підхопила Лариса, — бачите, тепер мова йде всього лиш про чотири години на тиждень. Ви вже готові прийняти наші умови.

— Театр? Глина? — не здавався батько.

— Про глину і про театр ми пояснили, важливості цих мистецтв ніхто не заперечить. Навпаки, глина навіть використовується для реабілітації психологічно нездорових дітей. Ліплення з глини розвиває дрібну моторику, формує нейронні зв'язки, а театр — запорука нормальної соціальної адаптації...

Батьки мовчки сиділи і дивилися то на нас, то у вікно. Лариса вирішила дотиснути до кінця.

— Ви боретеся за чотири години вільного часу, але чи буде він по-справжньому вільним? Ні, не буде. Ви хочете

як краще для Тимофія — і ми хочемо того самого. Давайте робити це разом.

Оля нахилилася до чоловіка і прошепотіла йому щось. Він кивнув і тихо, але впевнено промовив:

— Давайте по-простому. Розумієте, нам просто не подобається, що вихованням нашої дитини займаються чужі люди.

Сказав і якийсь час розглядав нас. Та скоро опустив голову. Його дружина теж дивилася в підлогу.

Ми ще трішки поговорили, намагалися жартувати, та розмова вже не клеїлась.

Розділ другий, про дороги, які ми вибираємо

За рік до моєї першої розмови в ролі методиста, коли ми тільки познайомились, Лариса та Ірина ділились:

— Ми хочемо побудувати школу, яка буде позбавлена всіх поганих рис традиційної школи. Таку школу, куди вчителі й діти ходитимуть із радістю. Де діти не готуватимуться до життя, а житимуть: тут і тепер. Ми не хочемо займатися з усіма підряд і аби з ким. Ми хочемо працювати з талановитими дітьми, в яких є внутрішня мотивація і які знають, чого прагнуть. У нас будуть лише вмотивовані, цікаві вчителі, вчителі нового типу, які працюють не за гроші, а тому, що не можуть не працювати з дітьми. Ми зробимо такий простір, де кожен зможе розвиватися в бажаному напрямі, де знайдеться місце для всіх, де не сварять за помилки, де зростають і діти, і їхні батьки. Ось чим ми займаємося.

«Прекрасно, але чому ви такі впевнені, що у вас вийде? — так я подумав. — Побудувати зразкову школу хочете — це похвально. Таку, де всім буде добре, — чудово. Але як же створювати її у суспільстві, де не всім добре?

Чи може існувати ідеальна школа, яка не для всіх? Платна ідеальна школа... Нова школа у старому суспільстві?»

Я тут-таки подумав, що, коли справа не вдасться, то вийде принаймні хороша... книжка. Із цього вийде прекрасна книжка. Оце буде історія!

У голові сама собою склалася схема, про що йтиметься в книжці. Спочатку я покажу благі наміри засновниць, їхній оптимізм, зображу світлу ідею, яка ними керувала. Потім опишу, як ці абстрактні благі наміри й світлі ідеї під тиском життя загрубіли і поступово перетворились на звичайний бізнес. Закінчуватиметься книжка просто: ми матимемо звичайну школу, розхвалену адміністрацією, співробітниками й батьками, які платять багато грошей за ілюзію «не такого» навчання.

Могло статись так, а могло — інакше. У будь-якому разі ідея видалась мені цікавою.

Спершу я працював учителем природознавства. І саме з позиції вчителя вивчав життя альтернативної школи.

Я пішов працювати туди, знаючи два можливі сценарії: або нічого не вийде — і буде історія, або вийде щось хороше — і про це теж доведеться написати.

Я міг би понавигадувати і розписати свою схему без роботи в тій школі. Але ж я пам'ятав, що сказав письменник одному хлопчику, який забажав писати книжку: